

KIBÉDI VARGA ÁRON

Bánki Éva három regényéről

A nála néhány évvel fiatalabb Dragomán György mellett, akinek *A fehér királya* immár világsiker, Bánki Éva a másik regényírónk, aki kimondottan új szint hozott a mai magyar irodalomba. Új szint, már abban az értelemben is, hogy neves regényírónk nála általában jóval idősebbek. És az ő három gyors egymásutánban megjelent regénye szintén megérdemelné, akár csak Dragománé, a világsikert.

Három regényének jellegzetessége, hogy nagyon elütnek egymástól, ugyanakkor van több közös vonásuk is. A hagyományos műfajbeosztás szerint első regényét, a 2004-ben megjelent *Esővárost* családregénynek nevezhetnénk, a 2005-ben publikált *Aranyhímzést* történelmi regénynek, a 2007-es *Magyar Dekameron* pedig, egy kevésbé hagyományos kifejezéssel élve, posztmodern regénynek.

Esőváros

A családregényt az jellemzi, hogy több nemzedék történetét mondja el, a cselekmény tehát nem zárulhat le gyorsan és nagyon sok szereplője van. Az „esőváros”, a csallóközi Duna-szerdahely, Bánki Éva számára alig létezik, kitelepített nagyszülei történeteiből ismeri, neki már-már egy mesevilág. A történelmi tragédiákról nem komoly pátosszal, hanem távolságtartóan beszél és a távolság eszközei a humor és a többnyelvűség tudata. Trianont is így érzékelteti, humorral és a nyelvek és szavak változásán keresztül: „Január elején le kellett mennünk a tornaterembe, morogva vonultam én is a többiekkel, már megint egy nyelvóra marad el, gondoltam. De nem maradt el, Polák tanár úr beszélt hozzánk szlovákul, Wilson Mestót dicsérte, amely végre-valahára, hosszú harcok után visszatért az övéihez. Wilson Mesto egy amerikai város lehet, gondoltam, ahol nincsenek postások, nincsenek latintanárok, és nem is érnek rá latint tanulni, mert a wilsonmestóiak egész nap robbanómotorokat csinálnak. Nem is értettem, miért kell egy idegen várost ünnepeelnünk Amerikában. Az olasz egyenruhás cseh tiszt, aki Polák tanár urat követte, már nem Wilson Mestót, hanem a felszabadított Bratislavát éltette, de hiába éltette, én ezt a várost sem ismertem. Nem ismerhette senki, hiszen Pozsonynak volt igazi, szlovák neve. Mikor a beszéd közben néhányan Stefanikot éljenezték, akkor csapott belém, valami megint felrobbant, lehetséges, hogy most Pozsonyra

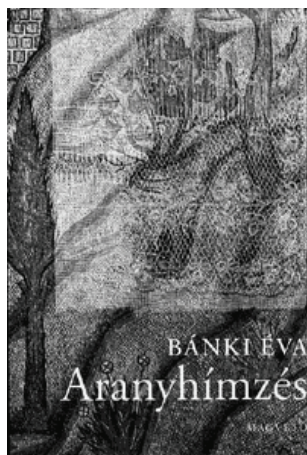
Magvető Könyvkiadó
Budapest, 2004
304 oldal, 2390 Ft

vonatkozik ez a sok vadonatúj név.”

Az *Esőváros* két egymástól nagyon különböző család története, a Torma család a modern technika, a „masinák” iránt érdeklődik, a Bujdosó családra viszont a „szellemezés”, a holtak és a múlt iránti vonzódás jellemző. A kitelepítés után a két család Magyarországon él tovább és a regény 1989-ben ér véget. A mesélő Torma Imre egy kitalált figura, akinek sok szerelmi kalandja van, de a regény legjelentősebb szereplői nők. „A nők iskolázottabbak”, mondja a szerző, viszont „a férfiaké a hatalom”.

Aranyhímzés

A történelmi regény egészen más, mint a családregegy. Addig tart, amíg az elmesélt politikai esemény folyik és annyi szereplője van, amennyire egy ilyen esemény lebonyolításához szükség van. A történelmi regény tehát lehet rövid vagy hosszú, szereplői lehetnek sokan vagy kevesen. Az *Aranyhímzés*nek egy főszereplője van, Anasztáz püspök, pogány nevén Sebe, akit Velencébe küldenek, hogy a Magyarországon mártírhalált elszenvedett Gellért püspök szentté avatásához szükséges dokumentumokat beszeresse. Velencében rendszeresen találkozik Andrea Morosinival, aki az egyetlen mellékszereplő. A többiek, magyar

Magvető Könyvkiadó
Budapest, 2005
184 oldal, 2290 Ft

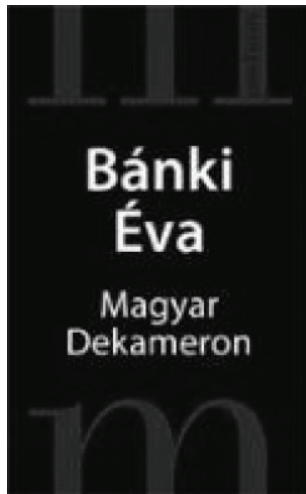
kísérői és a Morosini család tagjai, csak tömegesen jelennek meg.

Sebe egy beteg öregember, fiatalok veszik körül, akiktől távol áll. Nézi a várost és gondolkodik. A sok nyelven, amely körülveszi és amelyik közül egyik sem hasonlít a magyarra, a latin nyelv változatain, amelyekre felfigyel útközben. „Csak azért szeretnék élni, hogy még több nyelvet tanulhassak, és sajnálnám, ha a tanulás élvezetétől a mindentudás megfosztana.” (163.) A Szent Istvánt követő és egymást véresen leváltó Árpád-házi királyokra gondol, arra az időre, amikor Gellért és sokan mások azt hitték, hogy 1000-ben, a Millennium évében éppen a magyar királysággal kezdődik egy új világ.

Sebe nem éri el célját. A ravasz velenceiek nem adnak kérdéseire egyértelmű választ. Annak idején hárman indultak el Magyarország felé, és nem lehet tudni, hogy melyikük volt a szentéletű püspök. És Sebe hazájába sem térhet már vissza, mert szíve felmondja a szolgálatot, meghal Velencében.

Magyar Dekameron

Bánki Éva harmadik regénye Boccaccio művéhez kapcsolódik és novellafüzér. Egyrészt tehát az intertextualitás jellemzi, abban a szigorú formában, hogy Boccaccio nélkül nem létezne, másrészt pedig a többes szám: nem egy történet, a novellák helyben és időben egymástól messze lejátszódó történeteket mutatnak be. És a novella mintha egy orális műfaj lenne: ellentétben a regényekkel, a hallgatók minden egyes történet után megmondják a véleményüket: tetszik vagy nem, ezután mit szeretnének, stb. A szereplők itt két

Magvető Könyvkiadó
Budapest, 2007
361 oldal, 2690 Ft

részre oszlanak, a novellákban érdekes, szenvedélyes, tragikus vagy ravasz emberekkel találkozunk, a novellákat hallgatók, a keret szereplői (Filostrato, Fiammetta) viszont alig élnek, sorsuk redukált.

Bánki Éva regényében az olasz dekameron szereplői Firenzéből a pestis elől messzebb akarnak menekülni, a három férfi rábeszéli a hét nőt, hogy menjenek a Határvidékre, azaz Magyarországra, ahol az emberek egy egészen más nyelvet beszélnek, tehát talán még a pestis se ér el oda. Ugyanakkor kilépnek 1348-ból; a modern világ egyébként már Milánóban elkezdődik, ahol történetesen telefonálni lehet. A radikális változást azonban Magyarország jelenti, egy budapesti szállodában már tévén nézik a firenzei pestist, majd egy kristálygömbhöz fordulnak, amelyből egy hang mesél nekik harminc novellát, és a firenzei urak és hölgyek, pont úgy, mint Boccacionál, kommentárt fűznek hozzájuk. Alapos filológiai munkára lenne szükség ahhoz, hogy megállapíthassuk a hasonlóságokat és az eltéréseket az olasz eredeti és a magyar „utánezat” között. Jelentős eltérés mindenesetre, hogy a Hang elsősorban olyan történeteket ad elő, amelyek a magyar történelemmel vannak kapcsolatban, a múlttal és a jelenel.

A történetek ide-oda ugrálnak, helyben és főleg időben, ezért nevezhetjük végül is a *Magyar Dekameront* posztmodern regénynek. A posztmodernre tudniillik éppen az jellemző, hogy feladja az idő egyenes haladásának modern („modernist”, mondanák az amerikaiak) rögeszméjét és játszik vele: hol előre lépünk, hol hátra, olyan emberek találkoznak, akiket a „valóságban” évszázadok választanak el egymástól.

A hazai kritika nagy lelkesedéssel fogadta Bánki Éva regényeit, és ez teljesen érthető. Ne felejtjük azonban el, hogy a kritikusok „profi” olvasók, kérdés, hogy az átlagolvasó megérti-e majd a rengeteg rejtett intertextuális utalást. A Hang találkozik egy Buenos Aires-i kávéházban egy vakkal, azaz Borges-szel. És vajon sok olvasó lesz-e, akinek az *Esővárós* 230-ik oldalán, amikor azt olvassa, hogy ez a fiú „nem az a fajta, aki jelentkezik de Rénalékhoz, elcsábítja az asszonyt”, azonnal Stendhal jut eszébe?

A sok rejtett utalás nem az egyetlen közös vonása a három regénynek. Mindegyikben sok szó esik a nyelvről, a nyelvekkel folytatott küzdelemről (a szerző maga portugált tanít az egyetemen!), és sok érdekes filozófiai megjegyzést is találunk, a legtöbbet talán az *Aranyhímzésben*: „Megtelnek a tárgyak étellel, mikor körülveszik a halottak őket.” (41. o.) Az sem érdektelen, hogy az első és a harmadik regény ugyanolyan vidám posztmodern hangulatban fejeződik be. És ne felejtjük el végül azt sem, hogy a sok távolságtերemtő humor mögött megbújik valami nagyon lényeges: mind a három regény témája alapvetően magyar. Trianon, Árpád-házi királyok, olaszok a mai Budapesten: előbb-utóbb ír majd bizonyára valaki egy tanulmányt Bánki Éva politikai nézeteiről és magyarságképéről is!